

DANSK KRONIK

Kriminalstatistik

Kriminalstatistik 1977 og 1978 er udkommet henholdsvis i 1979 og 1980. Det samlede antal anmeldte straffelovsovertrædelser — tal som i forvejen kendtes fra politiets årsberetninger — var i de to nævnte år 307.000 og 341.000, og der var således sket et kendeligt omsving i forhold til den gunstige udvikling, som i årene 1974—76 havde bragt et fald fra 326.000 til 277.000. I 1979 har kriminalitetstallet iøvrigt vist en ny stigning til ca. 354.000, og tendensen synes at holde sig i 1980.

Forholdet mellem sanktionsgrupperne har ikke ændret sig nævneværdigt i de senere år. For så vidt angår mandlige straffelovsovertrædere var tallene for 1978 ganske de samme som for 1976: 11 % tiltalefrafald, 37 % bøder, 24 % betingede domme og 28 % frihedsstraf. I den første halvdel af 1970'erne havde man bemærket et væsentligt fald i tiltalefrafaldenes andel og en tilsvarende stigning for bødernes vedkommende. Forholdet mellem disse grupper synes nu at have stabiliseret sig, og det samme gælder forholdet mellem betingede og ubetingede domme. I alle årene 1974—78 har de betingede domme nogenlunde uforandret udgjort 0.46 % af alle afgørelser overfor mænd til højere straf end bøde.

Kriminalitetsstigningen siden 1977 har skabt alvorlige pladsproblemer i kriminalforsorgens institutioner. Over en forholdsvis kort årrække havde det gennemsnitlige daglige belæg vist et fald fra ca. 3.400 til 2.900 (incl. varetægt). Under indtryk af denne tendens blev det besluttet at reducere den samlede kapacitet med ca. 400 pladser. Men domstallene skabte pres på kriminalforsorgens institutioner, og ved udgangen af 1979 var der 1.600 fængselsdømte og 5.200 hæftedømte »ventere«, dvs. personer som afventede afsoning. Den seneste trykte opgørelse over belægstal og kapacitet foreligger i kriminalforsorgens årsberetning for 1979 (udgivet 1980). Her findes side 143 ff en artikel af fuldmægtigene Bodil Philip og Hans H. Brøndsted om det forventede kapacitetsbehov.

Bødeforvandling

Ved lov nr. 132 af 9. april 1980 er der sket ændringer i straffelovens § 55, stk. 2, om den skalabestemte beregning af forvandlingsstraf for bøder der ikke er idømt eller vedtaget for en domstol. Reglen har hidtil været, at bøder på 1.000 kr. og derunder afsonedes med 1 dag for hver 100 kr. Grænsen ved 1.000 kr. er opretholdt, men der gælder nu følgende omsætningsforhold:

0—399 kr.	2	dages forvandlingsstraf
400—799 kr.	4	»
800—999 kr.	6	»
1.000 kr.	8	»

Der er således sket en nedsættelse af forvandlingsstraffene for de fleste bødesatser. Dette må til dels ses som en justering der tager hensyn til stigninger i bødetaxterne i de senere år. Ændringerne bringer desuden de skalabestemte forvandlingsstraffe i bedre overensstemmelse med de strafflængder der nu anvendes når fastsættelsen af forvandlingsstraf for tilsvarende bøder sker ved domstolene. Der er iøvrigt samtidig sket den ændring, at § 55, stk. 2, er blevet begrænset til politiets

bødeforelæg. Andre administrative bøder på 1.000 kr. og derunder skal nu forelægges retten med henblik på fastsættelse af forvandlingsstraf, ganske som alle administrativt fastsatte bøder på over 1.000 kr.

Børnepornografi

Folketinget har vedtaget en ny bestemmelse om pornografiske billeder af børn (lov nr. 253 af 16. juni 1980). Bestemmelsen er indsat i § 235, der har været »ledig« siden 1967, og den knytter sig således til pornografibestemmelsen i § 234, der efter afkriminaliseringen af 1967 og 1969 har følgende ordlyd: »Den, som sælger utugtige billeder eller genstande til en person under 16 år, straffes med bøde«.

Den nye bestemmelse i § 235 lyder således:

»Den, som erhvervsmæssigt sælger eller på anden måde udbreder eller med forset hertil fremstiller eller skaffer sig utugtige fotografier, film eller lignende af børn, straffes med bøde«.

Spørgsmålet om kriminalisering af pornografiske billeder af børn blev rejst af medlemmer af Kristeligt Folkeparti, der fremsatte et lovforslag herom i folketingsåret 1978—79. Forslaget blev ikke færdigbehandlet, men justitsministeren lovede at overveje udformningen af en straffebestemmelse. Straffelovrådet blev anmodet om at afgive en udtalelse på grundlag af et i justitsministeriet udarbejdet foreløbigt lovudkast. Lektor, cand. psych. Berl Kutchinsky afgav en udtalelse til straffelovrådet om børnepornoens indhold, udbredelse, virkninger mv. De to udtalelser er trykt som bilag til lovforslaget (Folketingstidende 1979—80, 2. saml., tillæg A). Ikke mindst under hensyn til Kutchinskys udtalelse fandt straffelovrådet det tvivlsomt om indførelsen af en straffebestemmelse var påkrævet og ville få overvejende gavnlige virkninger. Der blev bl. a. peget på den mulige kriminalitetsforebyggende virkning af brugen af pornografi, på risikoen for et sort marked, på vanskeligheder ved håndhævelsen af et forbud og på det almindelige ønske om at undgå nykriminalisering af tvivlsom nyttevirkning. I sin konklusion ville straffelovrådet dog ikke direkte udtale sig imod en ny straffebestemmelse. Dens formål er at modvirke misbrug af børn i forbindelse med fotografiske optagelser. Der er derimod ikke tale om en ændret vurdering af pornografiens skadevirkninger i forhold til de synspunkter, der førte til ændringen af § 234 i 1969. Den vedtagne bestemmelse er affattet i overensstemmelse med straffelovrådets forslag bortset fra, at udtrykket »utugtige fotografier« for tydeligheds skyld er blevet suppleret med ordene »film eller lignende«.

Der har iøvrigt i folketinget foreligget et forslag om en tilføjelse til § 234 om pornografi, stillet af medlemmer af Kristeligt Folkeparti. Forslaget sigtede på at forbyde salg af utugtige billeder og genstande »fra automater, via postordre eller på anden måde, hvorved den i stk. 1 nævnte aldersgrænse ikke kan kontrolleres«.

Advokatbistand til den forurettede

Ved lov nr. 253 af 16. juni 1980 er der i retsplejeloven indføjet et nyt kap. 66 a om advokatbistand til den forurettede. Hovedbestemmelsen går ud på, at der i straffesager om voldtægt og visse hermed beslægtede forhold (§§ 216, 217 og 218, stk. 2, samt §§ 224 og 225 sammenholdt med en af de nævnte bestemmelser) på begæring fra den ved lovovertrædelsen forurettede skal beskikkes den pågældende en advo-

kat. Hvis han eller hun ikke fremsætter begæring, kan politiet gøre det, dog kun under efterforskningen, men advokatbeskikkelsen er i dette tilfælde ikke obligatorisk. Andre regler handler om vejledning af den forurettede og om advokatens beføjelser under efterforskning og i retsmøder.

Ved samme lov er der indført en ny bestemmelse i § 1017 a om bødesanktioneret beskyttelse af den forurettede i sædelighedssager mod offentlig meddelelse om den pågældendes navn, stilling og bopæl, såvel som offentliggørelse af fotografi o. l. Den nye bestemmelse, som med visse modifikationer også gælder for efterforskningsstadiet, rækker videre end rpl. § 31, stk. 3, om fakultativ adgang til at nedlægge forbud mod offentliggørelse af navn mv.

Vold og narkotika i fængsler

En arbejdsgruppe under justitsministeriet har i december 1979 afgivet en »Indstilling om foranstaltninger mod vold, indsmugling og handel med narkotiske stoffer m. v. i kriminalforsorgens lukkede anstalter«. Der stilles nogle forslag om foranstaltninger til begrænsning af mulighederne for indsmugling af og handel med narkotika i anstalterne. Det foreslås endvidere at gennemføre en forsøgsordning efter hvilken indsatte der må antages at have organiseret handel af alvorligere karakter med narkotiske stoffer under afsoningen overføres til et arresthus. Der skønnes at være tale om maksimalt ca. 20 indsatte. Arbejdsgruppen finder ikke grundlag for at foreslå oprettelse af en særinstitution for stofmisbrugere. Men der peges på den mulighed at få den særlige afdeling i Nyborg statsfængsel til at fungere med et højere belæg af stofmisbrugere. Bortset herfra er det arbejdsgruppens opfattelse, at stofmisbrugere fortsat bør fordeles på anstalterne ligesom andre domfældte, selvom dette ligesom hidtil vil medføre, at der er mere end 15—20 % stofmisbrugere i hver anstalt. Behandlingen af volds- og narkotikaproblemer har iøvrigt givet arbejdsgruppen anledning til at drøfte en række mere generelle fængselsmæssige spørgsmål, bl. a. om ledelsesforhold, personalets holdninger og opgaver, rekruttering og uddannelse af personale, de indsattes beskæftigelses- og fritidsforhold og medindflydelse etc. Baggrunden for arbejdsgruppens overvejelser om sådanne forhold er den betragtning, at »problemerne vedrørende narkotika og vold i anstalterne i hvert fald ikke løses ved enkle restriktive foranstaltninger«.

Knud Waaben

SVENSK KRÖNIKA

Lagstiftning under andra halvåret 1979

Som ett led i försöken att göra de nationella krönikorna mer aktuella lämnas här en kort redogörelse för lagstiftningsverksamheten under hösten 1979. Redogörelsen har närmast karaktären av en komplettering av föregående krönika (se NTK 1978 s. 252 ff).

I oktober 1979 ersattes den tidigare folkpartiregeringen av en ny borgerlig trepartiregering. Ny justitieminister blev hovrättsrådet Håkan Winberg, moderata samlingspartiet.

De föreslagna nya bestämmelserna med *förbud mot barnpornografi* (prop. 1978/79 : 179) har antagits av riksdagen och trädde i kraft den 1 januari 1980.

Regeringen har i december 1979 (prop. 1979/80 : 66) föreslagit *skärpt lagstiftning mot häleribrottslighet och arbetsmiljöbrott*. Förslagen bygger på promemorior som utarbetats av brottsförebyggande rådet inom ramen för rådets översyn av lagstiftningen mot den organiserade och den ekonomiska brottsligheten. Enligt brottsbalken krävs för straffansvar för häleri eller häleriförseelse att åklagaren förmår visa att den sak åtalet gäller har frånhänts rätte ägaren genom brott. Kravet på styrkt förbrott kan i rättstillämpningen ibland leda till stötande resultat enligt justitieministern. Med hänsyn härtill föreslås i propositionen att häleriparagrafen kompletteras med en ny straffbestämmelse utan detta krav. Straffansvar föreslås sålunda inträda även för den som förvärvat eller, på sätt som är ägnat att försvara ett återställande, mottar något som skäligen kan antas vara frånhänt annan genom brott. Som ytterligare förutsättning för straffbarhet föreskrivs att befattningen med godset har skett i näringsverksamhet eller som led i en verksamhet som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning. Ändringen i brottsbalken innebär vidare att egendom som har förvärvats eller mottagits under förhållanden som medför ansvar enligt den nya straffbestämmelsen kan tas i förvar enligt lagen (1974 : 1065) om visst stöldgods m. m. Förvarstagandet innebär att egendommen säljs för det allmännas räkning, om inte ägaren blir känd och gör anspråk på den. Vidare föreslås att det nuvarande kravet på angivelse från målsäganden för åtal vid vållande till kroppsskada eller sjukdom upphävs när det gäller fall då skadan eller sjukdomen har åsamkats målsäganden i verksamhet som arbetstagare. Därigenom vidgas möjligheterna för de rättsvärdande myndigheterna att ingripa mot arbetsmiljöbrott som förorsakat personskada. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1980.

Remissbehandlingen av betänkandet (Ds Ju 1978 : 5) och departementspromemorian (Ds Ju 1979 : 10) om *företagsböter* har avslutats. Detsamma gäller BRÅ-PM 1979 : 4 *Dobblers* och departementspromemorian (Ds Ju 1979 : 5) om brottspåföljden *internerings avskaffande*. De nämnda förslagen övervägs f. n. i justitiedepartementet.

Regeringen beslöt i december 1979 att tillkalla en kommitté för att se över *straff- och disciplinansvarssystemet för offentliga funktionärer*. Kommittén skall göra en översyn av vad 1975 års ämbetsansvarsreform har inneburit för svensk offentlig förvaltning. Den nya kommittén skall också undersöka om några ändringar i regel-systemet är påkallade. Bland de frågor som enligt direktiven bör beaktas särskilt kan nämnas följande. Kommittén bör se efter om man bör utvidga eller åtminstone

precisera straffbestämmelserna i brottsbalken för myndighetsmissbruk och oriktig myndighetsutövning. För landstingens och kommunernas del gäller nuvarande bestämmelser om disciplinansvar bara när anställningen är statligt reglerad. I annat fall tas bestämmelser upp i kollektivavtal. Kommittén skall undersöka om några olägenheter vållas av att ett enhetligt system inte gäller. Kommittén bör undersöka om förseelser som berör en myndighets förhållande till allmänheten bör prövas av ett organ som är fristående från myndigheten själv. Frågan om hur anmälningar från enskilda skall behandlas inom myndigheterna skall utredas. Kommittén skall särskilt belysa justitieombudsmannens och justitiekanslerns roll när det gäller det aktuella ansvarssystemet.

En särskild fråga som den nu nämnda kommittén har ålagts att behandla med förtur gäller de bestämmelser som i den allmänna debatten har brukat sammanfattas under beteckningen »*undantagslagen*«. F. n. gäller att bara riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen får väcka åtal för brott som i utövningen av tjänsten har begåtts av vissa högre tjänstemän, t. ex. ordinarie domare och byråchefer. Målsäganden har inte rätt att väcka åtal i ett sådant fall. Dessa bestämmelser har brukat motiveras med att de tjänstemän som det här gäller behöver ett skydd mot obefogade åtal. Övervägande skäl talar för att de här bestämmelserna bör upplävas, säger justitieministern i direktiven. Kommittén skall därvid överväga om behovet av skydd mot obefogade åtal kan tillgodoses på annat lämpligt sätt, t. ex. genom regler som gör det möjligt för domstolen att på handlingarna avgöra mål där talan är uppenbart ogrundad. De nya reglerna bör i så fall gälla för alla arbetstagare och inte bara för de högre tjänstemännen.

I december 1979 utfärdade regeringen vidare tilläggsdirektiv till 1977 års sexualbrottsutredning avseende åtgärder mot *kvinnomisshandel*. Direktiven tar huvudsakligen sikte på överväganden beträffande den särskilda åtalsregel som säger att misshandel som inte är grov och inte förövats på allmän plats får åtalas endast under förutsättning att målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt. Denna åtalsregel motiverades vid sin tillkomst bl. a. med att ett ingripande med åtal vid misshandel av make kunde leda till att äktenskapet spolierades eller att i varje fall hustruns situation blev ännu svårare än förut. Under senare tid har det emellertid ifrågasatts om regeln är ändamålsenlig, om de motiv som ligger till grund för den är hållbara och om den inte kan leda till att samhället intar en alltför passiv hållning mot bl. a. misshandel i hemmet. Att uppgiften att utreda åtalsregeln för misshandel anförtröts sexualbrottskommittén beror på att denna kommitté utreder den liknande åtalsregel som finns vid sexualbrott och på att problemen är närbesläktade.

Claes Örn